

جنسیت جنین از دیدگاه قرآن، روایات و دانش جنین شناسی

مریم گوهری^۱، سید محمد اکرمی^۲، حمید رضا بصیری^{۳*}

چکیده

زمینه و هدف: قرآن، کتاب هدایت بشر است؛ حتی گزاره‌های علمی آن نیز در راستای تامین همین هدف می باشد. از جمله نکات علمی قرآن، که در این نوشتار به آن پرداخته شده، مسئله جنسیت جنین است که گرچه در قرآن تصریحی بدان نشده ولی از فحوای آیات به دست می آید.

روش بررسی: در این تحقیق که از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و با روش مطالعه کتابخانه‌ای سامان یافته، آیات و روایاتی که متضمن تعیین جنسیت جنین استخراج و بررسی گردید.

یافته‌ها: یافته‌های به دست آمده نشان داد که قرآن کریم اشاراتی به تعیین جنسیت جنین به لحاظ کروموزومی دارد و البته زن نیز در تعیین جنسیت به طور غیر مستقیم نقش دارد که در روایاتی به آن اشاره شده است؛ با در نظر گرفتن این نکته که اولاً تعیین جنسیت جنین به دلخواه والدین به معنای نفی قدرت خدا نیست و ثانیاً تشخیص جنسیت جنین با بهره‌گیری از دستاوردهای علمی مغایرتی با آیاتی که مبین علم خداوند به جنسیت جنین در رحم مادر می‌باشند، ندارد زیرا اولاً بر اساس روایاتی، مراد، علم به تمام خصوصیات و سرنوشت نهایی انسان می‌باشد که در این صورت علم به جنسیت جنین در هر مرحله‌ای حتی قبل از بسته شدن نطفه منافاتی با انحصار علم خدا به آن ندارد؛ احتمال دوم آن که آیاتی که مبین علم خداوند به آن چه در ارحام است، درصدد انحصار اطلاع از ارحام به خدا نیست بلکه اصل علم خداوند به ارحام را متذکر می‌شود.

نتیجه‌گیری: بر مبنای یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که قرآن و معصومین (ع) در بیش از ۱۴۰۰ سال پیش بدون داشتن امکانات و تجهیزات پزشکی و دانشگاهی به طور ضمنی به مسئله تعیین جنسیت جنین، اشاره فرموده‌اند.

کلمات کلیدی: قرآن، روایات، جنین، جنسیت جنین، گامت.

۱- فوق لیسانس علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات دانشگاه علامه طباطبایی

۲- دانشیار گروه ژنتیک پزشکی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران

۳* - استادیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات دانشگاه علامه طباطبایی (نویسنده مسئول)

مقدمه

قرآن، کتاب علمی نیست اما کتاب جامعی است که در مورد علوم مختلف نیز دیدگاه‌های خدشه ناپذیری دارد؛ قرآن نه کتاب پزشکی است نه زیست شناسی، نه روان شناسی و نه هیچ علم دیگر و اگر از علمی سخن می‌گوید با نگاه متخصصان آن علم فرق دارد و این ناشی از آن است که آموزه‌های قرآن ناظر به هر دو حیات دنیوی و اخروی بوده و برای هر دو سرا برنامه دارد. وجود آیات بسیار که متضمن حقایق علمی هستند نه یک مسئله اتفاقی است و نه قابل انکار، ضمن آن که در عصر شکوفایی دانش‌های بشری برای اثبات حقانیت و عظمت قرآن، توجه به بعد علمی آن در خدمت هدف تربیتی و هدایت انسان می‌باشد؛ زیرا تمامی مطالب قرآن به منظور تربیت، تعالی و تکامل است حتی اشارات علمی گذرا؛ از سوی دیگر، بررسی رابطه معرفت دینی و تجربی که از آن به عنوان رابطه علم و دین یاد می‌شود از مهمترین دغدغه‌های اندیشمندان در هر دو حوزه بوده که در سال‌های اخیر به علت رشد فزاینده علوم به ویژه علوم تجربی به نحو چشمگیری به آن پرداخته شده و حجم وسیعی از تحقیقات به مطالعات و پژوهش‌های میان رشته‌ای اختصاص یافته است و از آن جا که دشمنان دین، خاصه مخالفان اسلام تمام عزم و همت خود را به کار بسته‌اند تا دین را جدای از علم جلوه داده و آن را مانع پیشرفت علم و عقب ماندگی فکری و رکود علمی معرفی کنند، پژوهش در زمینه مطالب علمی قرآن و احادیث ضرورت و اهمیت خاصی می‌یابد.

در این راستا، نکات علمی قرآن و احادیث در زمینه جنسیت جنین حائز اهمیت است؛ گرچه هدف، توجه دادن به نشانه‌های توحید و معاد می‌باشد ولی موجب حیرت و شگفتی همگان به خصوص متخصصان علوم پزشکی شده است.

در این جستار، آیات و روایات مربوط به جنسیت جنین در دو محور تعیین جنسیت و تشخیص جنسیت بررسی می‌شود.

الف) تعیین جنسیت جنین

نکات شگفت‌انگیزی در قرآن پیرامون تعیین جنسیت

جنین، قابل استنباط است که بدان‌ها اشاره می‌شود:

۱- عامل تعیین جنسیت کروموزومی از منظر جنین شناسی

کلید تعیین جنس جنین، کروموزوم Y است. اسپرم حاوی کروموزوم X، رویان ماده و اسپرم حاوی کروموزوم Y، رویان نر ایجاد می‌کند؛ بنابراین جنس کروموزومی رویان در زمان باروری تعیین می‌شود. (۱)

۲- عامل تعیین جنسیت کروموزومی از منظر قرآن

در قرآن حکیم، عامل تعیین‌کننده جنسیت جنین تلویحا بیان شده است، می‌فرماید: «و اوست که دو زوج نر و ماده را آفرید از نطفه‌ای هنگامی که خارج می‌شود.» (۲)

در آیه دیگری آمده است: «آیا او نطفه‌ای از منی که در رحم ریخته می‌شود، نبود؟ سپس به صورت علقه درآمد و خداوند او را آفرید و موزون ساخت و از آن دو زوج مرد و زن را آفرید.» (۳)

«منی» یعنی سرنوشت؛ «منی» به معنای چیزی است که هر جاننداری از آن ساخته می‌شود؛ بنابراین آیات مذکور دلالت بر این دارند که با عزت و قدرت الهی آن چه که نبود، مقدر شد و به وجود آمد. (۴) «منی» به معنی تقدیر و اندازه‌گیری است و نطفه را منی گویند زیرا با قدرت خداوند اندازه‌گیری شده است؛ یعنی از آب اندکی آن گاه که تقدیر و اندازه‌گیری می‌شود. احتمالا دو آیه فوق اشاره به این مطلب دارند که دست تقدیر، پیوسته نطفه را در هر مرحله اندازه‌گیری می‌کند. مرگ را از این جهت «منیه» گویند که مقدر و اندازه‌گیری شده است. (۵). خداوند واژه «منی» را به کار برده و نه واژگان دیگری را زیرا لفظ، دلالت بر تقدیر و اندازه‌گیری دارد و مشخص شده است که صفات ارثی مردان از طریق اسپرم منتقل شده و درحقیقت تقدیر می‌شود (۶).

در هر دو آیه وجود گامت‌ها در مایع منی که لازمه تشکیل جنین است، قابل برداشت می‌باشد ولی از نظر برخی، «یمنی و تمنی» دال بر «ریختن» است و از نظر عده‌ای دلالت بر تقدیر و اندازه‌گیری دارد که دو دلیل برای آن ذکر شده، برخی معتقدند چون نطفه (گامت نر) با قدرت خداوند اندازه‌گیری

هر انسانی آب است؛ احتمال دارد همه این معانی در مفهوم آیه جمع باشد یعنی هم بشر نخستین از آب آفریده شده و هم پیدایش تمام افراد از آب نطفه (مایع منی) است و هم مهم‌ترین ماده ساختمان بدن انسان را آب تشکیل می‌دهد (۱۵).

۳- منظور از «آب»، نطفه است و با آمیزش نطفه مرد که در آب شناور است با نطفه زن، اولین سلول انسان تشکیل می‌شود. شیخ طوسی از جمله مفسرینی است که «آب» در این آیه را به معنای نطفه می‌داند (۱۶).

اکثر مفسران «آب» را در این آیه نطفه یا مایع منی در نظر گرفته‌اند و به نظر می‌رسد که نمی‌توان یک تفسیر را به‌طور قاطع پذیرفت و از بقیه چشم‌پوشی کرد زیرا هر یک در جای خود صحیح است و حتی جمع آن‌ها در شرح آیه قابل قبول است و اگر «آب» را در این جا اشاره‌ای به اسپرم‌های شناور در مایع منی در نظر بگیریم با توجه به این که عده‌ای «نسب» را پسر و «صهر» را دختر می‌دانند، نتیجه می‌شود که گامت نر تعیین‌کننده جنسیت از نظر کروموزومی است. علامه طبرسی ذیل این آیه ذکر نموده که برخی می‌گویند «نسب» پسر و «صهر» دختر است یعنی از نطفه، پسر و دختر آفرید (۱۷).

با توجه به دیدگاه‌هایی که ذیل آیه ۴۶ سوره نجم و آیه ۳۹ سوره قیامه مطرح شد، نتیجه می‌شود که مقصود از نطفه، گامت نر (اسپرم) می‌باشد. در این صورت خلقت دو صنف نر و ماده از نطفه نر، مبین نقش مذکر در تعیین جنسیت به لحاظ کروموزومی است که قرآن قرن‌ها پیش آن را تلویحاً بیان فرموده، البته نقش تعیین‌کننده گامت نر، فرآیندی تکوینی و غیر ارادی است و قدرت انتخابی برای آن وجود ندارد. چنین برداشتی از آیه ۵۴ سوره فرقان را می‌توان به عنوان یک احتمال تفسیری در تعیین جنسیت کروموزومی مطرح نمود.

۳- عامل تعیین جنسیت کروموزومی از منظر روایات

پیامبر (ص) در پاسخ فردی یهودی که از شباهت فرزند به پدر و مادر و تعیین جنسیت پرسیده بود، فرمود: «آب مرد سفید غلیظ است و آب زن زرد رنگ رقیق است، اگر آب مرد

شده، این لفظ به کار رفته و برخی می‌گویند چون صفات ارثی پدر از طریق اسپرم انتقال می‌یابد و درحقیقت تقدیر می‌شود، این واژه به کار رفته است؛ پس آیات فوق دلالت بر گامت نر دارد و به نظر می‌رسد اطلاق این واژه به این دلیل باشد که به قدرت الهی آن چه که نبود، به وجود می‌آید و صفات ارثی درون گامت‌ها به آن منتقل می‌شود. باید توجه داشت که در آیات فوق، مکان ریختن منی ذکر نشده و بر این اساس در ترجمه‌ها و تفاسیری که منی را ریخته شده در رحم می‌دانند اشکال وجود دارد زیرا اولاً مکان گفته نشده و ثانیاً منی در مهبل ریخته می‌شود نه داخل رحم.

برخی، «نطفه» را در آیه ۴۶ سوره نجم، آب مرد و زن که از آن فرزند متولد می‌گردد، می‌دانند (۷). جمعی دیگر، نطفه را در این آیه به معنای منی می‌دانند، یعنی خداوند، نر و ماده از انسان و حیوان را از منی که در رحم می‌ریزد، خلق نمود (۸). مقصود از نطفه در آیه مذکور، ظاهراً نطفه مرد است زیرا نطفه زن در آن وقت محسوس نبود (۹).

برخی معتقدند که بر اساس آیه ۳۹ سوره قیامت احتمالاً این نطفه مرد است که زوجین (مرد و زن) را پدید می‌آورد و جنسیت فرزند را تعیین می‌کند (۱۰). آیا انسان در آغاز نطفه‌ای از منی نبود که در رحم ریخته شد، سپس این مرحله را پشت سر گذارد و به صورت خون بسته درآمد و خداوند او را آفرینش تازه‌ای بخشید و موزون ساخت، باز در این مرحله متوقف نماند و خداوند از همین نطفه دو جفت مرد و زن را آفرید (۱۱).

بر اساس این آیه، عامل اصلی جنسیت بچه فقط مرد است یعنی اسپرم‌هایی که در مایع منی شناورند (۱۲).

در سوره فرقان آمده است: «و او کسی است که از آب، انسانی را آفرید سپس او را نسب و (صهر) سبب قرار داد.» (۱۳). در این که منظور از آب در این آیه کدام آب است اقوالی وجود دارد:

۱- ممکن است منظور از «بشر»، نخستین انسان یعنی آدم (ع) باشد چرا که آفرینش او از طین یعنی معجونی از آب و خاک بود (۱۴).

۲- بدون شك بیشترین قسمت وجود انسان را آب تشکیل می‌دهد به طوری که می‌توان گفت ماده اصلی وجود

بر آب زن غلبه کند، فرزند به خواست خداوند عزوجل پسر خواهد بود و شبیه پدر می‌گردد و اگر آب زن بر آب مرد غلبه پیدا کند فرزند به خواست خداوند دختر خواهد شد و شبیه مادر می‌گردد.» (۱۸).

نکته مهم و قابل توجه روایت فوق اینست که پیشوایان اسلام تنها موضوع توارث و عوامل طبیعی را مؤثر نمی‌دانند، بلکه اراده و قدرت پروردگار را کاملاً مؤثر دانسته و لذا وقتی بیان می‌دارند که اگر نطفه‌ای بر نطفه دیگر غلبه کرد، فرزند از نظر جنسیت و شباهت به والدین، چنین خواهد شد، بلافاصله می‌فرمایند: «بإذن الله».

در این گونه روایات که به رنگ و قوام آب مرد و زن و غلبه یکی بر دیگری که منجر به شباهت فرزند به یکی از والدین و تعیین جنسیت او می‌شود، اشاره شده است، به نظر می‌رسد در اغلب موارد منظور از «آب» همان سلول‌های جنسی است که حاوی ژن‌ها می‌باشد و ژن غالب هر صفت متعلق به هر یک از والدین باشد، فرزند در آن صفت شبیه همان والد می‌شود؛ اما مقصود از این که آب مرد سفید و غلیظ است و آب زن زرد و رقیق چیست؟

جهت روشن شدن مطلب، ذکر نکاتی در رابطه با فیزیولوژی گامت‌ها ضروری است:

در زمان تولد نوزاد دختر هر تخمک توسط سلول‌های گرانوله (سلول‌های بافت تخمدانی) احاطه شده است؛ تخمک به همراه این غلاف سلولی، فولیکول (follicle) نامیده می‌شود (۱۹). فولیکول از یک مایع شفاف به نام مایع فولیکولی پر می‌شود؛ قبل از تخمک‌گذاری، تخمک شفاف و به رنگ زرد روشن است (۲۰). مایع پروستات یک ظاهر شیری رنگ به منی می‌دهد و آنزیم منعقد کننده مایع پروستات موجب می‌شود که لخته ضعیف و نرمی تشکیل شود؛ بنابراین پس از انزال، مایع منی به حالت لخته است ولی پس از چند دقیقه لخته حل می‌شود (۲۱).

از توضیحات فوق، به دست می‌آید که رنگ تخمک زرد روشن بوده و درون مایعی شناور است و مایع منی که حاوی اسپرماتوزوئیدهاست شیری رنگ و غلیظ می‌باشد و شاید پیامبر (ص) به همین حقیقت اشاره فرموده‌اند ولی با توجه به این که تخمک نقشی در تعیین جنسیت ندارد چنین

ویژگی‌هایی چه ربطی به تعیین جنسیت جنین دارد؟ این ارتباط بدین گونه توجیه شده که منظور از آب زن، ترشحات تناسلی است که حوالی روز تخمک‌گذاری بیشتر و رقیق‌تر شده و دامنه فعالیت اسپرم‌های پسرزا در این زمان بیشتر می‌شود و در نتیجه احتمال این که فرزند، پسر شود افزایش می‌یابد (۲۲). ترشحات دهانه رحم در حالت عادی، زرد رنگ نیست و در حوالی زمان تخمک‌گذاری شفاف، چسبنده و بسیار رقیق می‌شود. ارتباط زمان تخمک‌گذاری و لقاح با جنسیت جنین مطرح می‌باشد (۲۳). شاید بتوان با توجه به یافته‌های علمی زیر، حدیث مذکور را به نحو منطقی‌تری توجیه کرد:

کیسه‌های منی (seminal vesicle) غدد ترشچی هستند که قسمت اعظم مایع منی را ترشح کرده و احتمالاً با واکنش قلیایی خود به همراه ترشحات پروستات نقشی در حفاظت اسپرم‌ها در برابر محیط اسیدی واژن بر عهده دارند (۲۴). بر اساس نظریه‌ای سطح PH محیط واژن در تعیین جنسیت دخیل است؛ محیط اسیدی به هر دو اسپرم نر و ماده آسیب می‌رساند ولی میزان آسیب به اسپرم‌های نر بیشتر است اما هر دو نوع اسپرم با محیط قلیایی سازگاری داشته و در چنین محیطی شانس باروری افزایش می‌یابد؛ بنابراین هر چه محیط قلیایی‌تر باشد، شانس پسر شدن جنین افزایش یافته و هر چه محیط اسیدی‌تر باشد، شانس دختر شدن جنین بیشتر می‌شود (۲۵).

به نظر می‌رسد مشخصات ظاهری که در روایت مذکور آمده، اشاره به مایع سیمین در مرد و تخمک در زن می‌باشد و منظور از شباهت فرزند به «آب غالب» وراثت غالب و مغلوب است و مراد از غلبه یک آب بر دیگری به لحاظ تعیین جنسیت، غلبه محیط قلیایی بر اسیدی باشد که شانس پسرزایی را افزایش داده و یا غلبه محیط اسیدی بر قلیایی باشد که شانس دخترزایی را افزایش می‌دهد.

۴- زمان تعیین جنسیت کروموزومی

نکته دیگری که از آیات مذکور قابل استنباط است مسئله تعیین جنسیت کروموزومی هنگام باروری است، آن جا که می‌فرماید: «و اوست که دوزوج نر و ماده را از نطفه‌ای هنگامی که خارج می‌شود، آفرید.» (۲۶)

همان‌طور که گفته شد جنس کروموزومی جنین در زمان لقاح تعیین می‌شود و آیه مذکور نیز حاکی از همین مطلب است.

۵- نسخه‌های تعیین جنسیت جنین

گرچه تعیین کننده جنس جنین به لحاظ کروموزومی، مرد است ولی به لحاظ غیرکروموزومی، هر دو جنس به خصوص زن در تعیین جنسیت نقش دارند؛ از این رو نسخه‌هایی برای تعیین جنسیت فرزند وجود دارد که احتمال جنس مورد نظر را افزایش می‌دهد. ارتباط زمان تخمک‌گذاری و لقاح با جنسیت جنین مدت‌هاست که مطرح است و علت آن را تغییرات هورمونی زمان تخمک‌گذاری و در نتیجه تغییرات متابولیسمی و یونی مخاط دهانه رحم می‌دانند (۲۷). نظریه برنامه غذایی و جنسیت جنین بر پایه چهار نوع املاح معدنی سدیم، پتاسیم، کلسیم و منیزیم استوار است که سبب می‌شوند احتمال لقاح اسپرم X یا Y با تخمک بیشتر شود (۲۸). در روایات اهل بیت (ع) نیز نسخه‌هایی جهت تعیین جنسیت، یافت می‌شود؛ به عنوان مثال، امام صادق (ع) فرمود: «هر که می‌خواهد مال و اولاد ذکورش زیاد شود، زیاد کاسنی بخورد.» (۲۹).

۶- امکان انتخاب جنسیت جنین

قرآن حکیم می‌فرماید: «مالکیت و حاکمیت آسمان‌ها و زمین از آن خداست، هر چه بخواهد می‌آفریند، به هر کس اراده کند دختر می‌بخشد و به هر کس بخواهد پسر یا پسر و دختر (هر دو) را برای آنان جمع می‌کند و هر کس را بخواهد عقیم می‌گذارد که او دانا و قادر است.» (۳۰)

علی‌رغم تلاش‌های فراوان، هنوز کسی نتوانسته است به همه افراد نازا، فرزند ببخشد و یا نوع فرزند را طبق تمایل انسان تعیین کند گرچه نقش بعضی از غذاها و داروها را در افزایش احتمال تولد پسر یا دختر نمی‌توان انکار کرد ولی باید دانست که این‌ها فقط احتمال را افزایش داده و نتیجه قطعی ندارند (۳۱). معنای این آیات این نیست که اسباب طبیعی مثل غذا و یا دارو نقشی در تعیین جنسیت ندارد زیرا این‌ها اسبابی هستند که خداوند موثر قرار داده و اگر انسان موفق به کشف روابط و تاثیر آن‌ها شود، می‌تواند در تعیین جنس جنین نقش داشته باشد و این به معنای نفی قدرت خدا نیست

(۳۲).

شایان ذکر است که همواره يك تعادل نسبی میان این دو جنس در همه جوامع بشری دیده می‌شود؛ با استناد به آیه ۳۹ سوره قیامت می‌توان به تنوع مرموز انسان‌ها از نظر جنسیت و تقسیم آن‌ها به دو جنس در دوران جنینی و اهمیت «نظام جنسیت در جهان بشریت» پی برد؛ گرچه در جوامعی تعداد زنان کمی بیشتر و در بعضی دیگر تعداد مردان کمی افزون‌تر است ولی به طور کلی یک تعادل نسبی بین این دو جنس وجود دارد که اگر این تعادل به هم بخورد، نظام جامعه انسانی نیز به هم می‌خورد و مفاسد بزرگی به وجود می‌آید (۳۳).

ب) تشخیص جنسیت جنین

با پیشرفت دانش پزشکی، امروزه متخصصان قادرند با انجام سونوگرافی در حدود ماه سوم بارداری و حتی با خارج کردن مقداری از مایع آمینوتیک و آزمایش آن از نظر کروموزومی در همان اوایل شکل‌گیری جنین به جنسیت آن پی ببرند که از نظر شبهه‌سازان چنین پیشرفت‌هایی در تناقض با آیاتی از قرآن است.

متأسفانه برخی افراد که قائل به تاثیرپذیری قرآن از فرهنگ عصر نزول در بُعد علمی می‌باشند، شبهاتی را مطرح کرده و با اشاره به برخی آیات در صدد القای بطلان فرضیه‌های علمی پذیرفته‌شده در قرآن هستند. اینان ادعا دارند که قرآن دانسته‌های علمی عربستان در ۱۴ قرن قبل را مبنا قرار داده و آیات خود را بر اساس آن‌ها آورده که برخی از آن‌ها جایگاهی در میان دانشمندان ندارد؛ مانند اختصاص داشتن تشخیص جنس نوزاد در رحم مادر به خداوند. در پاسخ به این افراد باید گفت که قرآن کلام خداوند عالم به اسرار آفرینش است پس اگر در مواردی هماهنگی بین آیات قرآن و علم وجود ندارد یا فهم آیه نادرست بوده و یا گزاره علمی صحیح نیست. بنابراین چنین تعارضاتی ظاهری است نه واقعی و میان محکمت قرآن با مسلمت علمی تعارضی وجود ندارد (۳۴).

آیاتی را که برخی افراد در بحث تشخیص جنسیت جنین دست‌آویز خود قرار داده‌اند، از این قرار است:

«خداوند از آن چه که هر ماده‌ای حمل می‌کند آگاه است.» (۳۵)

«هیچ جنس ماده‌ای باردار نمی‌شود و وضع حمل نمی‌کند مگر به علم او.» (۳۶)

«آگاهی از زمان قیامت مخصوص خداست و اوست که باران را نازل می‌کند و آن چه را که در رحم‌هاست می‌داند.» (۳۷). برخی در ردّ این شبهه دلایلی را برشمرده‌اند:

۱- خداوند حتی پیش از لقاح از جنسیت جنین آگاه است در حالی که تلاش مخلوق برای آگاهی از این مسئله مدت معینی بعد از انجام لقاح صورت می‌گیرد.

۲- علم خداوند به آن چه در ارحام است همانند علم او به هر چیز دیگری بی‌نیاز به واسطه و سبب است در حالی که مخلوق به اسباب و ابزار متوسل شده و مراحل تجربی بسیاری را پشت سر می‌گذارد.

۳- علم خالق هرگز در معرض سهو و خطا قرار نمی‌گیرد در صورتی که علم مخلوق ممکن است دچار خطا شود.

۴- علم باری تعالی به آن چه که در ارحام است علمی است کامل، شامل و در تمام ابعاد نه منحصر به جنسیت جنین بلکه آگاهی به شکل، مدت عمر، سعادت و شقاوت، روزی، اجل، لحظه تولد و به سایر تفصیلات ولی علم مخلوق فقط به جزئی از این موارد است (۳۸).

در تفسیر آیه ۳۴ سوره لقمان آمده است که علوم فوق با تمام جزئیات‌شان از قبیل مکان، زمان و میزان بارش و هم‌چنین ویژگی‌های جسمی و روحی نهفته در جنین مختص به خداوند است. لحن آیه نیز حکایت از این دارد که آگاهی از قیامت، نزول باران و چگونگی جنین در رحم، اموری که انسان در آینده انجام می‌دهد و محل مرگ او در اختیار خداوند است و دیگران را به آن راهی نیست و از همه این‌ها گذشته روایاتی که در تفسیر آیه وارد شده این حقیقت را تأیید می‌کند (۳۹).

هنگامی که امام علی (ع) از بعضی حوادث آینده خبر می‌داد، یکی از یاران عرض کرد: ای امیر مومنان از غیب سخن می‌گویی و به علم غیب آشنایی؟ امام خندید و به آن مرد که از طایفه بنی کلب بود، فرمود:

«ای برادر کلبی! این علم غیب نیست، تنها آموخته‌ای از عالمی (پیامبر) است، علم غیب تنها علم قیامت است و آن

چه خداوند سبحان در این آیه برشمرده که نزد اوست... پس خداوند سبحان از آن چه در رحم‌ها قرار دارد آگاه است، پسر است یا دختر، زشت است یا زیبا، سخاوتمند است یا بخیل، سعادت‌مند است یا شقی، چه کسی آتش گیره دوزخ است و چه کسی در بهشت دوست پیامبران؟ این‌ها علوم غیبی است که غیر از خدا کسی نمی‌داند و غیر از آن علومی است که به پیامبرش تعلیم کرده و او به من آموخت و برایم دعا نمود که خدا آن را در سینه‌ام جای دهد و اعضای پیکرم را سرشار از آن سازد.» (۴۰).

با توجه به مطالب مذکور، چنین استنباط می‌شود که علم پروردگار به آن چه در رحم مادران است علمی است جامع و در همه ابعاد و محدود به جنسیت جنین نمی‌شود، ضمن این که اگر مخلوق قادر به پرده برداشتن از یک راز علمی بشود جز به خواست الهی ممکن نمی‌باشد، بنابراین اگر بشر به جزئی از علم ارحام دست یافت جای شگفتی نبوده و دال بر وجود تناقض در قرآن نمی‌باشد.

در خصوص آیه ۳۴ سوره لقمان دو احتمال مطرح است: احتمال اول آن که انحصار علم به خداست و بر طبق روایات، آن چه که مراد است علم به تمام خصوصیات و سرنوشت نهایی انسان می‌باشد که در این صورت علم به جنسیت جنین در هر مرحله‌ای حتی قبل از بسته شدن نطفه مغایرتی با انحصار علم خدا به آن ندارد زیرا چنین علمی جزئی بوده و شامل تمام خصوصیات جنین نمی‌شود.

احتمال دوم آن که «و اوست که باران را نازل می‌کند و آن چه را که در رحم‌هاست می‌داند» دو جمله معترضه است که برخی نیز مطرح کرده‌اند (۴۱). بنابراین علم به این دو در انحصار خدا نبوده و در نتیجه علم به جنسیت و سایر خصوصیات چه قبل از انعقاد نطفه یا بعد از آن در حیطه دانش انسان نیز هست. به بیانی دیگر آیه در صدد حصر نمودن اطلاع از ارحام به خدا نیست بلکه اصل آگاهی خدا از ارحام را یادآور می‌شود و منافاتی ندارد با این که بشر با دستاوردهای علمی به جنسیت جنین پی ببرد.

لازم به ذکر است که معصومین (ع) هم خواهان داشتن فرزندی سالم برای خود بودند و هم برای دیگران؛ این نکته از دعاهایی که به اصحابشان تعلیم می‌فرمودند، برداشت

می‌شود، به همین جهت از جنسیت مولود سوال نمی‌نمودند.

در روایتی چنین آمده است: «هنگامی که به امام سجاد (ع) مژده فرزند داده می‌شد از جنسیت مولود سوال نمی‌کرد بلکه از سلامتی‌اش سوال می‌نمود و وقتی سالم بود، می‌فرمود: «سپاس خدایی را که از من موجود ناهنجاری نیافرید.» (۴۲). امام باقر (ع) خطاب به یکی از یارانش فرمودند: «هرگاه می‌خواهی مجامعت کنی، بگو خدایا به من فرزندی روزی فرما که در خلقتش زیادی یا نقصانی نباشد و او را پرهیزکار و پاک قرار بده و سرانجام زندگی او را نیک بگردان.» (۴۳)

جدول چکیده یافته‌های پژوهش

عامل اصلی	مرد به لحاظ کروموزومی نقش دارد.
عامل غیر مستقیم	زن و مرد به لحاظ غیر کروموزومی نقش دارند، نظیر اجرای برنامه غذایی خاص
نقش اختیار والدین	تعیین جنسیت جنین به دلخواه والدین امکان پذیر است ولی اولاً چنین انتخابی در صد در صد موارد به جنس مورد نظر منتهی نشده و ثانیاً این انتخاب، قدرت خداوند را نفی نمی‌کند.
علم به جنسیت جنین	دستاوردهای علمی و پزشکی بشر مغایرتی با آیاتی که مبین علم خداوند به جنسیت جنین در رحم مادر می‌باشند، ندارند.

بحث و نتیجه‌گیری

بنابر یافته‌های دانش جنین‌شناسی، تعیین جنسیت جنین به لحاظ کروموزومی با مرد است و البته زن نیز در تعیین جنسیت به طور غیر مستقیم نقش دارد. از فحوای آیاتی از قرآن کریم و نیز از مضمون روایاتی، نکات مذکور قابل استنباط است با در نظر گرفتن این نکته که اولاً تعیین جنسیت جنین به دلخواه والدین به معنای نفی قدرت خدا نیست و ثانیاً تشخیص جنسیت جنین با بهره‌گیری از دستاوردهای علمی مغایرتی با آیاتی که مبین علم خداوند به جنسیت جنین در رحم مادر می‌باشند، ندارد.

منابع

۱۷. طبرسی، فضل بن حسن. مجمع البیان فی تفسیر القرآن. تهران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲، ج ۷، ص ۲۳۷.
۱۸. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق). علل الشرایع. قم: داوری، ۱۳۸۵ ق، ج ۱، ص ۹۶.
19. Guyton A., Hall J, Medical Physiology, eleventh edition, Philadelphia:Elsevier Saunders, 2006,p1013.
۲۰. کانینگهام، گری. بارداری و زایمان ویلیامز. ترجمه ملک منصور اقصی. تهران: اشارت، چاپ نوزدهم، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۵۱.
21. Guyton A., Hall J, Medical Physiology, eleventh edition, Philadelphia:Elsevier Saunders, 2006,p999.
۲۲. پاک نژاد، سیدرضا. ازدواج مکتب انسان سازی. تهران: اخلاق، چاپ نهم، ۱۳۷۴، ج ۳، ص ۷۴.
۲۳. ریان، کنس. بیماری‌های زنان کیستتر. ترجمه ژیلای امیرخانی، تهران: اشارت، ۱۳۷۰، ج ۳، ص ۵۲۶.
۲۴. باقرزاده، علی اکبر. بهداشت باروری. تهران: سپید برگ، چاپ اول، ۱۳۹۱، ص ۳۱.
۲۵. فیلیپس، هیزل. جنسیت فرزند خود را انتخاب کنیم. ترجمه فرزانه کریمی. تهران: قدیانی، ۱۳۸۷، ص ۴۴.
۲۶. قرآن کریم، سوره النجم، آیات ۴۶-۴۵
۲۷. قربانی، شکوه، پسریا دختر. تهران: چهر، ۱۳۷۱، ص ۷۱.
۲۸. فیلیپس، هیزل. جنسیت فرزند خود را انتخاب کنیم. ترجمه فرزانه کریمی. تهران: قدیانی، ۱۳۸۷، ص ۶۹.
۲۹. مجلسی، محمد باقر. بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه اطهار. بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق، ج ۱۰۹، ص ۲۲۷.
۳۰. قرآن کریم، سوره الشوری، آیه ۵۰-۴۹.
۳۱. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۲۰، ص ۴۸۳.
۳۲. دریایی، محمد. اسرار خلقت و شبیه سازی انسان.
۱. سادلر، توماس. رویان شناسی پزشکی لانگمن. ترجمه مسلم بهادری و عباس شکوری، تهران: چهر، ۱۳۸۰، ص ۴۳.
۲. قرآن کریم، سوره النجم، آیات ۴۶-۴۵.
۳. قرآن کریم، سوره القیامه، آیات ۳۹-۳۷.
۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد. مفردات الفاظ القرآن. دمشق: دارالعلم الدار الشامیه، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق، ص ۷۸۰.
۵. قرشی، سید علی اکبر. قاموس قرآن. تهران: دارالکتب اسلامیه، ۱۳۷۱، ج ۶، ص ۲۹۵.
۶. رضایی اصفهانی، محمد علی. پژوهشی در اعجاز علمی قرآن کریم. رشت: کتاب مبین، ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۴۶۰.
۷. طبرسی، فضل بن حسن. مجمع البیان فی تفسیر القرآن. تهران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲، ج ۹، ص ۲۷۶.
۸. مراغی، احمد بن مصطفی. تفسیر المراغی. بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا، ج ۲۷، ص ۶۷.
۹. قرشی، سید علی اکبر. تفسیر احسن الحدیث. تهران: بنیاد بعثت، ۱۳۷۷، ج ۱۰، ص ۴۲۶.
۱۰. هاشمی، اکبر و همکاران. تفسیر راهنما. قم: بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۲، ج ۵۹، ص ۵۷۹.
۱۱. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۲۵، ص ۳۲۰.
۱۲. طباره، عفیف عبدالفتاح. سیری در قرآن. ترجمه محمد رسول دریایی. تهران: وهاج، ۱۳۵۶، ص ۲۳۷.
۱۳. قرآن کریم، سوره الفرقان، آیه ۵۴.
۱۴. مکارم شیرازی، ناصر. تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۱۵، ص ۱۲۶.
۱۵. مکارم شیرازی، ناصر. تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۱۵، ص ۱۲۶.
۱۶. طوسی، محمد بن حسن. التبیان فی تفسیر القرآن. بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا، ج ۷، ص ۴۹۹.

الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۱۷، ص ۹۷.

۴۰. سید رضی، محمد بن حسین. نهج البلاغه. تهران: شرکت سهامی انتشارات، چاپ چهارم، ۱۳۷۲، ج ۱۲۸.

۴۱. مکارم شیرازی، ناصر. تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۱۷، ص ۹۸.

۴۲. طوسی، محمد بن حسن. تهذیب الاحکام. تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷، ج ۷، ص ۴۳۹.

۴۳. کلینی، محمد بن یعقوب. الکافی (ط-الاسلامیه). تهران: دارالکتب الاسلامیه. چاپ چهارم، ۱۴۰۷، ج ۶، ص ۱۰.

تهران: سمیع، چاپ اول، ۱۳۸۷، ص ۵۴.

۳۳. مکارم شیرازی، ناصر. تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، ج ۲۵، ص ۳۲۲.

۳۴. مسعودی، سعید. قرآن و فرهنگ زمانه. قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۱، ص ۱۲۷.

۳۵. قرآن کریم، سوره الرعد، آیه ۸.

۳۶. قرآن کریم، سوره فاطر، آیه ۱۱.

۳۷. قرآن کریم، سوره لقمان، آیه ۳۴.

۳۸. دیاب، عبد الحمید و قرقوز، احمد، طب در قرآن، ترجمه علی چراغی. تهران: حفظی، ۱۳۸۸، ص ۵۲.

۳۹. مکارم شیرازی، ناصر. تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب

Archive of SID

Fetus Sexality from the perspective of the Quran, traditions and embryology

Maryam Gohari¹, Seyed Mohammad Akrami² Hamid Reza Basiri^{3*}

Abstract

Backgrounds: The Quran is the human guidance book, even its scientific propositions provide this target. From the scientific points of the Koran, which have been addressed in this paper, is the sexuality of the fetus although the Quran has not stipulated it but it can be comprehended from the context of some verses.

analysis method: In this paper which is organized by analytic and descriptive approach, verses and narrations extracted that involved determining the sex of the fetus.

Results: Findings showed that the Quran has pointed to determine the sexuality of the fetus in a chromosomal; Of course, women also have a role in the sex determination indirectly referred to in some verses. Considering the fact that, firstly the sex determination of the fetus to the desired parents does not deny the power of God. Secondly, the detection of the sexuality of the fetus and the use of scientific achievements does not conflict with verses that express God's knowledge of the sex of the fetus in the womb; Because, firstly, according to some traditions, God's knowledge of the sex of the fetus means knowledge of characteristics and ultimate destiny of man; so knowledge of the sex of the fetus does not contradict God's exclusive knowledge in any stage even before conception. The second possibility is the verses that express God's knowledge of what is in the wombs, are not planning to restrict the knowledge of the wombs to God, but mention the principle of God's knowledge of the wombs.

Conclusion: According to the findings, we can conclude that the Quran and the innocent ones (pbuh) have pointed to determine the sexuality of the fetus implicitly Without medical and academic facilities more than 1400 years ago.

Keywords: The Quran, Traditions, Fetus, Fetus sexuality, Gamete.

1-MSc in Quran Sciences and Hadith, Department of Quran Sciences and Hadith, Faculty of Theology, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.

2-Assocaite Prof., Department of Medical Genetics, Faculty of Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

*3-Assistant Prof., Department of Quran Sciences and Hadith, Faculty of Theology, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.
Email:basiri_hr@yahoo.com